

M

K I R K K O N U M M I , Ö S T E R B Y , J U U S J Ä R V I

Kertomus kaaliomaalauksen tutkimisesta 22.6.-27.6.1964.

Kertomukseen liittyvät kuvat 1-7 (filmit 30278-30281, levyt 30357-30359), 16 väridiapositiivia (filmit 30360-30375) sekä muovikankaalle mittakaavassa 1:1 piirretty jäljennös maalauksesta.
muovikangasta ei ole näköjään

Lehtori V. Lehtosalo totesi kesällä 1963 inventoidessaan Kirkkonummen pitäjän kiinteitä muinaisjäännöksiä Juusjärven rannalla kalliomaalauksen, josta hän esittää inventointi kertomuksessaan seuraavaa: "N° 56. Österby, Fjällgård RN^o 2¹¹. Omistaja Birger Aho (sittemmin kuollut. - V. Luhon lisäys), osoite Österby, Kirkkonummi.

Ollessani 12.8.1963 Båtvikissä Suomen kaapelitehtaan alueella tutkimassa pronssikauden röykkiöitä, sain eräältä sikäläiseltä toimihenkilöltä kuulla, että Juusjärven rannalla Ahon maalla on erilaisia punavärillä tehtyjä kuvia kalliossa. Lähdin 16.8. käymään paikalla, jolloin totesin kyseessä olevan kivikautisen kalliomaalauksen. Ilmoitin asiasta tri Salmolle, joka 20.8. kävi kanssani paikalla varmistamassa asian.

Maalaukset sijaitsevat Juusjärven eteläpäässä olevan pienen lahdelman itärannan kalliossa, jyrkässä, ulospäin kallistuvassa kalliosenämässä. Selvästi todettavat maalaukset ovat n. 130x250 cm:n laajuisella alueella. Ylemmän ryhmän muodostavat pohjoisesta käsin lukien: 1) n. 40 cm korkea epäselvä läikkä 2) n. 25 cm korkea kämmenen kuva 3) n. 50cm korkea tikkumainen ihmiskuvio 4) sen yläpuolella oleva n. 30 cm korkea ihmiskuvio 5) n. 50 cm korkea ihmiskuvio 6) n. 40 cm korkea epäselvempi ihmiskuvio 7) n. 30 cm korkea epäselvä läikkä, jossa kuitenkin olen ollut eroittavinani kämmenen kuvan 8) n. 110 cm korkea epäselvä käärmemäinen kuvio. Kahden suuremman ihmiskuvion jalat ovat ristissä kun taas ylin on "länkisäärinen". Alemman ryhmän muodostavat niinikään pohjoisesta lukien: 1) n. 30 cm pitkä kalan kuva 2) sen vieressä viistossa asemassa oleva, n. 50 cm pitkä ihmiskuva 3) sen alla oleva, varsin epäselvä, mutta valokuvassakin (tarkoittaa kertomukseen

sa liittyvää kuvaa 4 - f. 28917) hahmottuva, n. 30 cm korkea ihmiskuva, mahdollisesti "länkisäärinen". (Valokuvat 1-4). Kalliossa on vielä näkyvissä sivummalla joitakin maalaukselta vaikuttavia läikkiä. Maalaukset ovat n. 5-6 metriä korkealla Juusjärven pinnasta ja siten noin 36-37 metriä merenpinnasta.

Lisätietoja maalauksesta Luho: Juusjärven kalliomaalaus."

Löytöpaikan tarkemman tutkimisen antoi Muinaistieteellinen toimikunta allekirjoittaneen tehtäväksi ja suoritin sen ajalla 22.6.-27.6.1964 Apulaisina olivat Turun Yliopiston opiskelijat Pirjo Dahlbom ja Lasse Laaksonen.

Löytöpaikka sijaitsee siis Länsi-Uudellamaalla Kirkkonummen pitäjän Österbyn kylässä pohjois-eteläsuuntaisen Juusjärven etelärannalla, n. 29 km linnuntietä Helsingistä länteen, Fjällgård-nimisen tilan maalla, jonka omistaa leskirouva Aho lapsineen. Juusjärven eteläpäässä on kaipa etelään työntyvä lahdeke, leveydeltään n. 30-40 m. Lahdekkeen kummallakin rannalla kohoaa pystysuoraseinäinen kallio, länsirannalla suoraan vedestä n. 35 m ylös, itärannalla kymmenkunnan metrin päässä vesirajasta n. 20 m Juusjärven pintaa korkeammalle, jonka korkeus on Peruskartan mukaan 30,8 m ymp. (Peruskartta 1:20000 Vitträsk N:o 203209 v:1 1961). Lahdekkeen pohja on hiekkaa, vesi kirkasta ja väriltään vihertävä sekä pitkälti matalaa. Maalaus on itärannan jyrkässä kalliöseinäessä, joka kallistuu hiukan länteen, n. 5 m Juusjärven pintaa ylempänä olevan terassin yläpuolella.

Punertavan graniittikallion ns. haarniskapintaan, missä erottuu horisonttaalisesti tiheään yhdensuuntaisia jääkautisia uurteita, on punavärillä maalattu useampia kuvioryhmiä. Ne ovat N-S suunnassa seuraavat

1. "Länkisäärinen" ihmiskuvio, pituus n. 30 cm. Kuvio on viistossa asennossa, mikä johtuu ilmeisestikin siitä, että kallion pinta sen ympärillä on rapautunut ja on ollut sitä ilmeisesti jo silloin, kun kuvio maalattiin. Vain kuvion kohdalla on sileätä kallion pintaa. Kuvion korkeus terassin pinnasta on n. 1,10 m. Kuvion pään yläpuo-

lella on epäselvä väriläiskä.

2. Edellisestä n. 80 cm S. Epäselvä kuvioryhmä, joka peittää 80 cm leveän ja n. 70 cm korkean neliömäisen alan, maasta n. 70 cm korkealla. Siinä on ylinnä 2 tai 3 kalan kuvaa (?) päällekkäin N-S suunnassa, päät etelään; kalojen väli on n. 7 cm. Alhaalla, kuvion N sivulla on kaksi vaakasuoraa päällekkäistä kuviota, joiden väli on 9 cm ja pituus 15-17 cm (kaloja?). Niiden S puolella on "länkisäärinen" ihmiskuvio kädet ylöspäin. Sen korkeus on 28 cm.
3. Edellisestä n. 40 cm S. Noin 30 cm pitkä kalakuvio vaakasuorassa, pää eteläänpäin, ja sen edessä viistossa n. 50 cm pitkä ihmiskuvio jalat ristissä tai kantapäät yhdessä, kädet ylöskaartuvat. Tuo kuvioryhmä on maalattu kallioulkonemaan, johon 50 cm pitkä ihmiskuvio ei ole mahtunut pystyasentoon. Kuvioryhmän korkeus maanpinnasta on n. 50 cm. Kuvioryhmä on sama kuin Lehtosalon alemman ryhmän kuvat 1 ja 2. Hänen mainitsemaansa kuvaa 3 emme kyenneet erottamaan, vaikka koko kalliopinta maalauksen kohdalla pestiin.
4. Noin 40-45 cm edellisen yläpuolella. Edellisen ryhmän kalanpyrstöstä n. 70 cm ylös on epäselvä läiskä ja sen oikealla eli S puolella, siitä n. 4 cm:n päässä, on epäselvä kämmenen kuvio, n. 20 cm pitkä ja n. 10 cm leveä (= Lehtosalon ylemmän ryhmän kuvio 1). Siitä noin 8 cm S on saman suuruinen melko selvä kämmenen kuva (Lehtosalon kuva 2). Sen vieressä on n. 50 cm pitkä ihmiskuvio, joka on kuvattu jalat ristissä tai kantapäät yhdessä, kädet vaakasuorassa (Lehtosalon kuva 3). Sen vieressä on toinen samalla tavalla kuvattu ja saman pituinen ihmiskuvio (Lehtosalon kuva 5). Noiden ihmiskuvioiden välissä on heikosti erottuva "länkisäärinen" ihmiskuvio, jonka pituus on n. 30 cm. Vasemman eli N puoleisen jalat ristissä tai kantapäät yhdessä kuvatun ihmiskuvion yläpuolella on 30 cm pitkä "länkisäärinen" ihmiskuvio, jonka oikea jalka peittyy alapuolisen ihmiskuvion pään alle (Lehtosalon kuva 4). Nuo "länkisääriset" ihmiskuviot ovat värisävyiltään vaaleampia kuin kuvioryhmän toiset kuvat

kellertäviä tai oranssinvärisiä. - Oikeanpuoleisen jalat ristissä tai kantapääät yhdessä kuvatun ihmiskuvion vieressä on ihmiskuvio, jonka jalvoja ei erotu (Lehtosalon kuva 6). Sen vartalosta jatkuu suoraan alas kulmaviiva. Kuvion pituus on n. 60 cm. Tuosta kulmaviivasta noin 2 cm:n päässä on toinen pystysuora kulmaviiva, joka alkaa ikäänkuin ihmiskuvion kainalosta. Sen pituus on 40-45 cm. Siitä noin 6 cm S on epäselvä väriläiskä, joka vaikuttaa kämmenen kuvalta (Lehtosalon kuva 7). Se on n. 20 cm pitkä ja n. 10 cm leveä (kämmenen alla on ikäänkuin rannetta; onko se tarkoituksella maalattu, vai valunut väriä, oli vaikea varmuudella sanoa. Jälkimmäinen vaihtoehto vaikuttaa luontevimmalta selitykseltä). Tuosta kämmenkuvion n. 2-3 cm S on 85 cm pitkä pystysuora kulmaviiva ja heti sen vieressä n. 1.10 m pitkä pystysuora käärmemäinen kuvio (Lehtosalon kuvio 8). Tuolla kulmaviiva-käärmekuviolla on yhteinen kolmihaarainen alaosa. - Jalat ristissä tai kantapääät yhdessä kuvattujen ihmiskuvioiden alapuolella on n. 7 cm leveä epäselvä "alusta".

5. Kala-ihmiskuviosta (ryhmä 3) n. 25 cm S on epäselvä, n. 57 cm pitkä vaakasuora, "väkäsellinen" kulmaviivakuvi.
6. Kuvioryhmän 4 pystysuorasta käärmemäisestä kuvion n. 80 cm S on noin 40 cm pitkä pystysuora kulmaviiva. Se on värissänsä keltävän tai oranssinväri.

Maalauksen koko leveys on noin 5.5 m ja korkeus 2 m. Siinä esiintyy siinä ainakin 8 ihmiskuviota, 2 tai 3 kämmenen kuvaa, 1 tai 5 kalan kuvaa, kulmaviivoja, käärmemäinen kuvio ja epäselviä väriläiskä.

Ihmiskuviot ovat voimakkaasti tyyliteltyjä, yksinkertaisella viivatekniikalla tehtyjä. Ne ovat kahta eri muotoa ja kokoa. "Länkisäärisiä" on 4 tai 5, jalat ristissä tai kantapääät yhdessä kuvattuja on 3. Edelliset ovat kooltaan n. 30 cm pitkiä, jälkimmäiset n. 50 cm pitkiä. Edelliset ovat vanhempia kuin jälkimmäiset, mikä ilmenee selvästi kuvioryhmässä 4. Tuohon maalauksen vanhempaan kerrostumaan kuulunevat ryhmät 1 ja 2, osa ryhmästä 4 ja kuvio 6. - Kala ryhmässä 3 on naturalistinen ja muistuttaa ehkä lähinnä lohta.

Kuvioryhmät 1 ja 2 paljastuivat, kun niiden edessä kasvanut kuusi kaadettiin. Kalliopinnan pesun suoritti Kansallismuseon taidekonservatori V. Kiljunen tutkimusten suorittamisen yhteydessä. Pesuun käytettiin yksinomaan järvestä nostettua vettä. Kallion pinta oli paikka paikoin ohuen jäkälän ja sammalen peittämä. Nuo kohdat kostutettiin pehmeällä sienellä, annettiin liuota vähä aikaa ja sitten harjattiin pehmeällä harjalla, joissakin kohdoin käytettiin myös pehmeätä teräsharjaa, jolloin todettiin, että suollaisen teräsharjan käyttö ei mitenkään vahingoittanut väriläiskiä. Niistä olikin osa ylhäältä valuneen "kalkkisintterin" peittämä, joka ohuena vaalean harmaana aineena kattoi varsinkin kuvioryhmää 4. Kuvioryhmäin 4 ja 6 välistä irroitettiin ohut liuska (melko iso) kalliopintaa, missä oli epäselvä väriläiskä (KM 16643), väriaineen tutkimista varten. Samoin irroitettiin värittömästä kohdasta pieni kappale sintterin peittämää kalliopintaa, sintterin laadun selville saamiseksi (näyte on luetteloitu samalla päänumerolla kuin edellämainittu värinäyteliuska). Pesun ja kalliopinnan tutkimisen jälkeen maalaus jäljennettiin värittömälle muovikankaalle, kiinnittämällä kangas "teipin" avulla kallioon maalauksen päälle. Jäljennös suoritettiin käyttämällä punaista ja keltaista tushia (ns. huopakyniä). Keltaista huopakynää käytettiin vaaleampien, värisävyiltään kellertävien kuvioiden kopioimiseen, punaista taas isoimpaan osaan kuvioiden kopioimiseen, koska iso osa maalausta oli väriltään, kuten aiemmin on jo ilmennyt, tumman punainen. Jäljentämistyö suoritettiin kahteen kertaan. Ensin kuviot jäljennettiin läpinäkyvälle värittömälle muoville liituumatta niiden ääriviivoja ja sitten uudelleen toiselle läpinäkyvälle värittömälle muovikankaalle sen jälkeen kun kuvioiden ääriviivat oli liituumalla selvennetty. Jälkimmäinen jäljennös ei ole täysin identtinen edellisen kanssa, koska varsinkin epäselvien väriläiskien ääriviivoja oli toisin paikoin vaikea varmuudella rajata kalliopinnan luontaisen punertavan värisävyntakia. Eroavaisuudet ovat kuitenkin niin vähäiset, että sillä ei ole merkitystä.

Terassin päällisy maalauksen juurella tarkastettiin lapioin ja lastoin

Paikalla kasvoi yksi koivu, kolme mäntyä ja yksi kuusi, joka kaadettiin koska se kasvoi aivan kalliosenämän juurella ja peitti osan maalausta. Koivu ja männyt olisi myös kaadettava, koska ne luovat varjon maalaukseen, joten siitä on vaikea saada selvää kokonaisvalokuvaa. Humuskerroksen vahvuus oli 1-10 cm. Sen päällä kasvoi mustikkaa, kanervaa ja sammalta. Humuksen alla oli varsinkin terassin pohjoispäässä kallio, muualla karkea kivinen hiekka ja sen alla kallio. Kivet ja puiden juuret vaikeuttivat suuresti tutkimustyötä. Aivan kallion juurella oli humuksen alla vahvasti huuhtoutunut hiekka, sen alla ruskea hiekka ja sen alla hiesu. Noin 50-60 cm kallion juuresta pois päin eli länteen (järvelle päin) oli humuksen alla oleva hiekka väriltään kauniin keltainen mutta kivinen. Mitään kulttuurikerrokseen viittaavaa ei tavattu; ei löydöksiä eikä tulenpitojälkiä. Aivan maalauksen kohdalla on järven rannassa sauna. Sen perustusta rakennettaessa on osa terassia leikkautunut pois. Jos sillä kohtaa on ollut "kulttuurikerrosta" on se tuhoutunut kokonaan. Vaikuttää kuitenkin siltä kuin paikalla ei olisi ollut kulttuurikerrosta. Leikkausseinämä on "raakaa", koskematonta hiekkaa, väriltään vaalean keltaista (karkeata).

Helsingissä 23.3.1965

Ville Luho
Ville Luho

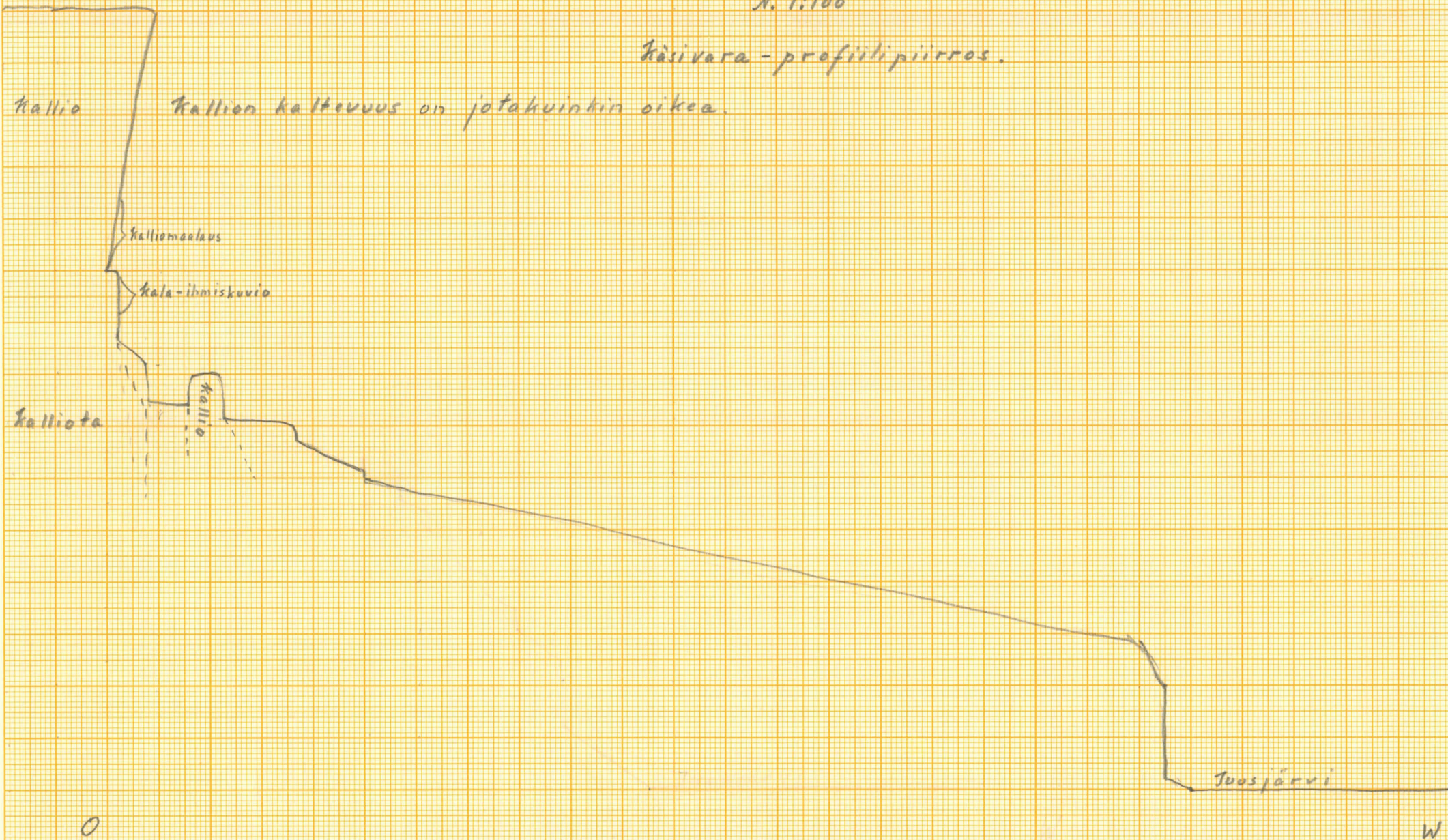

Kirkkonummi, Österby, Juusjärvi

N. 1:100

Käsivara - profiilipiirros.

Kuva 6. Kalliomalaukset; piirretty kuvasta 5a-b ja valokuvasta lausallispur-
seassa.

Levy 30359

Valok. J. Saks 1964.

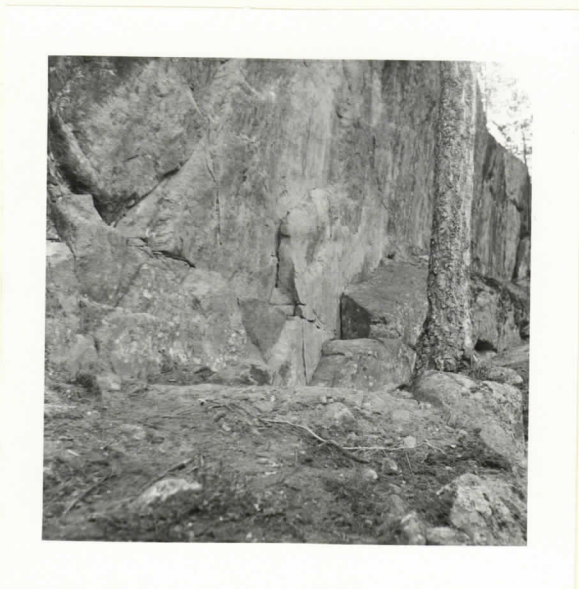
F.30278

kuva 1. Näkymä Jousjärvelle terassilla
josta "kallio (maalauksensaama)"
kohoa (pohjoiseen).

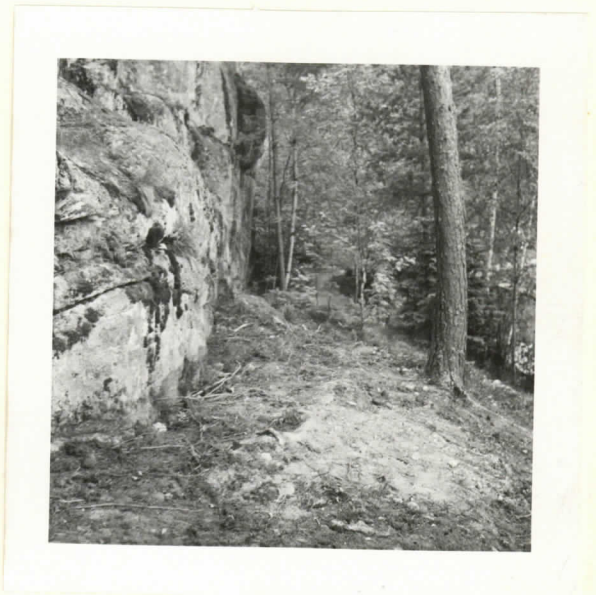
F.30279

kuva 2. Terassin pohjoisen puolella
kallio pinnan alla.

F.30280

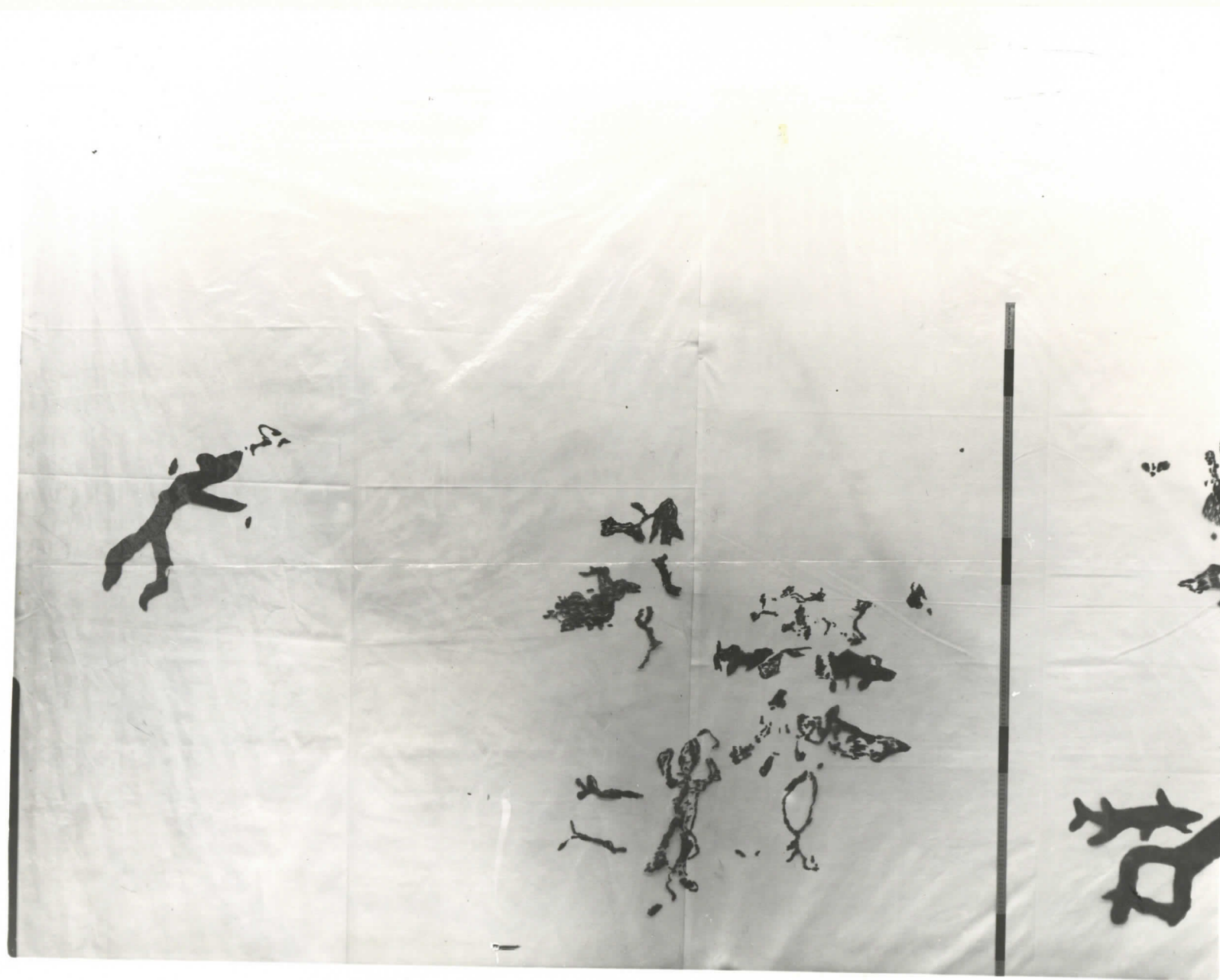
kuva 3. Terassin päällystä peiteltyinä
tuhtimurteen jälkeen.

F.30281

kuva 4. Terassin päällystä peiteltyinä
tuhtimurteen jälkeen.

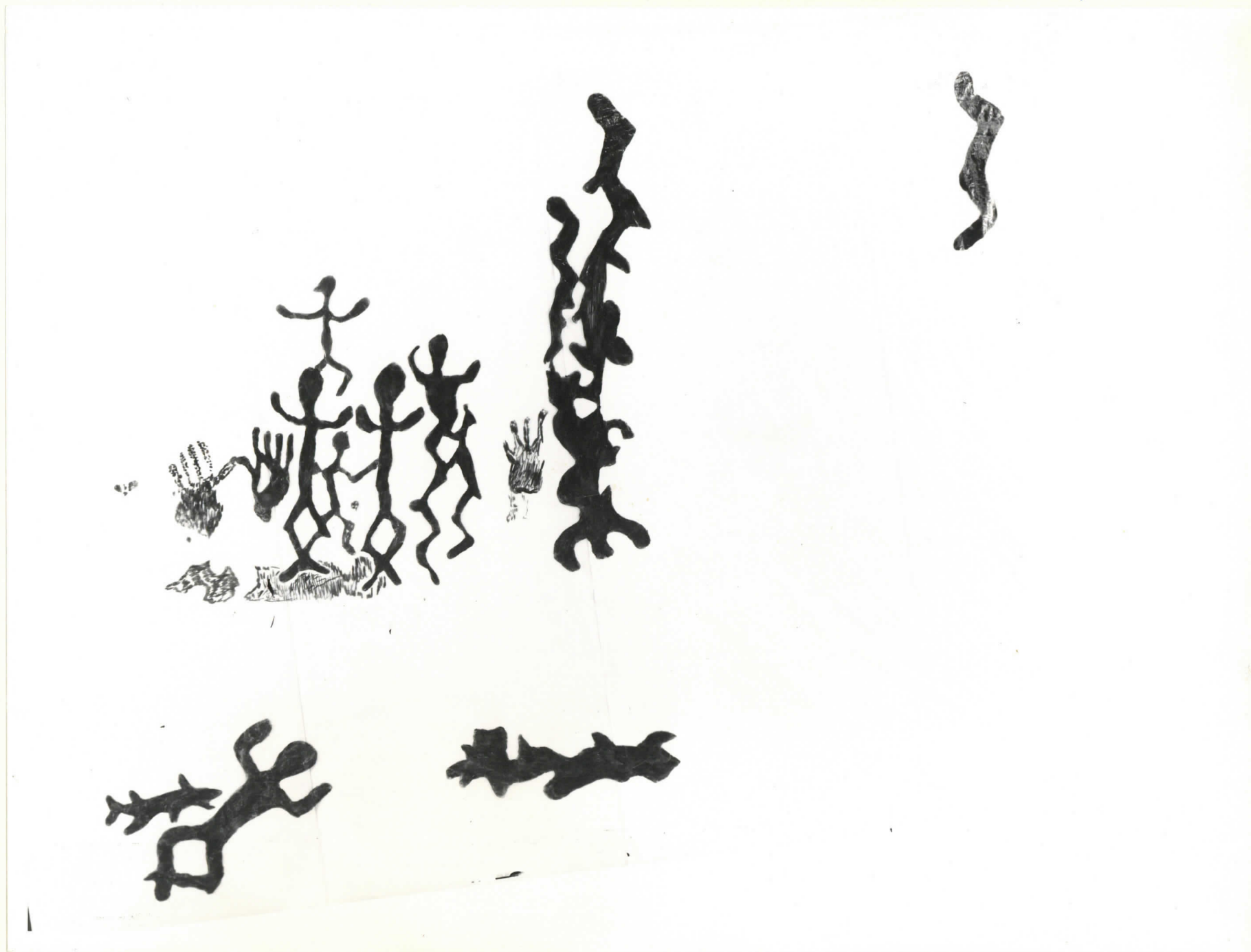

kuva 30357

Kuva 5a. Kalliomaalaukset (N-osa) valokuvattu kausallismuseossa muovikankaalla.

Valok. J. Salo 1964.

Kuv. 30358

Kuva 5b. Kalliomaalus (S-osa) valokuvattu kansallismuseossa muorshankalla (liittely kuvan 5a).
Valok. J. Salo 1964